

[B] **EXODUS IN DE STEPPE. “DIT ZIJN DE NAMEN”
VAN TOMMY WIERINGA**

De romans van Tommy Wieringa krijgen een steeds grimmiger ondertoon. *Joe Speedboot*, het boek waarmee hij in 2005 doorbrak, was vooral weemoedig en zelfrelativerend van toon. Vier jaar later gaf *Caesarion* gestalte aan een obsessiever en wranger hoofdpersonage, en nu legt Wieringa de klemtoon nog meer op de duistere kanten van de menselijke psyche. In *Dit zijn de namen* drijft hij zijn personages tot het uiterste in hun strijd om het bestaan.

Wieringa's nieuwste roman komt traag op gang. De verteller krijgt de tijd om twee afzonderlijke verhaallijnen naar elkaar te laten toegroeien en versnelt het tempo pas wanneer ze in elkaar verstrengelen. Het eerste verhaal beschrijft de sleur in het leven van de drieënvijftigjarige politiecommissaris Pontus Beg. Het ijzeren gordijn waarachter hij opgroeide, is al enige tijd weggeroest, maar in zijn stad Michailopol, aan de rand van een onmetelijk steppegebied, blijken machtsmisbruik en corruptie het communisme veel beter te hebben overleefd. Troosteloze hoogtepunten in het leven van de vrijgezel zijn de maandelijks nachten die hij mag doorbrengen met zijn huishoudster Zita, voor wie die seksuele dienst niets meer is dan “een voortzet-

ting van haar bezigheden in huis – stof afnemen, vloeren vegen, eten koken, wassen, strijken en zijn versleten hemden en uniformen verstellen”. Wanneer in Begs district een eenzame rabbijn sterft, gaat hij op zoek naar iemand die de man volgens de Joodse traditie kan begraven, en zo komt hij op het spoor van Zalman Eder, de laatste Joodse geestelijke in de stad. Via een wat geconstrueerd aandoend toeval ontdekt Beg zijn eigen Joodse roots en gaat hij zich verdiepen in de traditie van het judaïsme.

De Joodse afkomst van de politiecommissaris vormt de brug naar het tweede verhaal van de roman, waarin een heterogeen groepje vluchtelingen het slachtoffer is geworden van cynische mensenhedelaars en door de eindeloze steppe dwaalt op zoek naar het Beloofde Land. Na een aantal hoofdstukken wordt de parallel tussen beide verhalen duidelijk. Honger, kou en ontberingen laten binnen de groep weinig ruimte voor altruïsme, en de manier waarop Wieringa de psychologische wreedheden tussen de individuen beschrijft, behoort tot het beste van deze roman. Halverwege het boek zullen enkele overlevenden de stad van Pontus Beg bereiken. Hun haveloze toestand roept bij de politiecommissaris reminiscenties op aan zowel de Exodus – de titel van de roman bestaat uit de eerste woorden van dat bijbelse boek – als aan de uitgemergelde overlevenden van de concentratiekampen, zodat de laatbekeerde Jood Beg affiniteit voelt met de verschoppelingen. Een huiveringwekkende vondst in de bezittingen van de groep noopt de politiecommissaris ertoe de leden ervan te ondervragen, waardoor het tweede deel van de roman de gruwelijkheden van de tocht beschrijft in de vorm van gedetailleerde flashbacks.

Zowel in het verhaal van Pontus Beg als in dat van de vluchtelingen onderzoekt Wieringa de oorsprong van het geloof en de mogelijkheid van een nieuw begin. Voor de politieman hangt dat tweede leven samen met de ontdekking van zijn Joodse afkomst. Terwijl hij door zijn beroep dagelijks in aanraking komt met “het vuil van de wereld”, raakt hij in de onderaardse ruimtes van de synagoge gefascineerd door het reinigende ritueel in het water van het mikwe. “Het is geen doop, het is geen bad in de zin van zeep en water. Wie zich in het mikwe onderdompelt, wordt een nieuw mens. Hij krijgt een nieuwe ziel.”

In de tweede verhaallijn vindt een soortgelijke

spirituele reiniging plaats, en ook hier gaat het om de uitdrijving van het kwaad. Als gevolg van hun uitzichtloze situatie loopt de spanning binnen de groep vluchtelingen snel op, en om te voorkomen dat iedereen ten onder gaat aan een interne strijd moet de agressie worden gekanaliseerd. Er wordt een gemeenschappelijke vijand gekozen die de eenheid binnen de groep moet herstellen, en het ligt voor de hand dat de einzelgänger binnen het gezelschap de rol van zondebok ongewild in de schoenen krijgt geschoven. Dit stramien is bekend uit het werk van antropologen en sociologen als James Frazer en René Girard, en Wieringa's zondebok beantwoordt perfect aan het patroon dat deze wetenschappers ontdekten. Door de liquidatie van de buitenstaander treedt het mechanisme van de selffulfilling prophecy in werking: het geloof in de schuld van de zondebok lijkt het tij na diens dood daadwerkelijk te doen keren, zodat hem magische krachten worden toegeschreven. De outcast transformeert in een heilige aan wie de groep haar redding te danken denkt te hebben.

Mechanismen als deze suggereren dat *Dit zijn de namen* is geschreven als een experiment, een hedendaagse variant op de naturalistische roman waarin de personages fungeren als proefkonijnen in het laboratorium van de auteur. Als geheel is dat experiment zeker geslaagd, maar tegelijk is het wat jammer dat het stramien achter het verhaal soms te dik in de verf wordt gezet. De echo's tussen de Joodse roots van Pontus Beg en de exodus van de vluchtelingen is zonder meer duidelijk, ook zonder de expliciete parallellen waarmee Wieringa de slechte verstaanders bij de les wil houden. Wat meer subtiliteit zou het verhaal hier ten goede zijn gekomen.

Daarnaast zou ik het toejuichen als Wieringa het in een volgende roman zou aandurven om wat meer diepgang in zijn teksten te stoppen. Dan heb ik het niet over zijn voorliefde voor religie en (oosterse) filosofie die we al kennen uit zijn eerdere werk, maar over gelaagdheid in de structuur en risico in de narratologische compositie, twee formele aspecten die naar mijn smaak wat te veel binnen de veilige grenzen van het brave en het bekende blijven. Dit is misschien wat schoolmeesterachtige kritiek, maar in wezen komt ze voort uit het geloof in het literaire kunnen van Tommy Wieringa. Ondanks de hierboven

Tommy Wieringa, Foto Viviane Sassen.

geformuleerde bedenkingen is *Dit zijn de namen* immers opnieuw een beklijvend en erg vakkundig geformuleerd verhaal, in de doordachte, verzorgde en frisse vertelstijl die van hem zeker een van de interessantere auteurs van de huidige generatie maakt.

Ik heb met andere woorden de hoop dat we het beste van Wieringa's talent nog tegood hebben, maar in afwachting daarvan biedt *Dit zijn de namen* een mooie aanvulling van een origineel oeuvre.

GWENNIE DEBERGH

TOMMY WIERINGA, *Dit zijn de namen*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2012, 304 p.